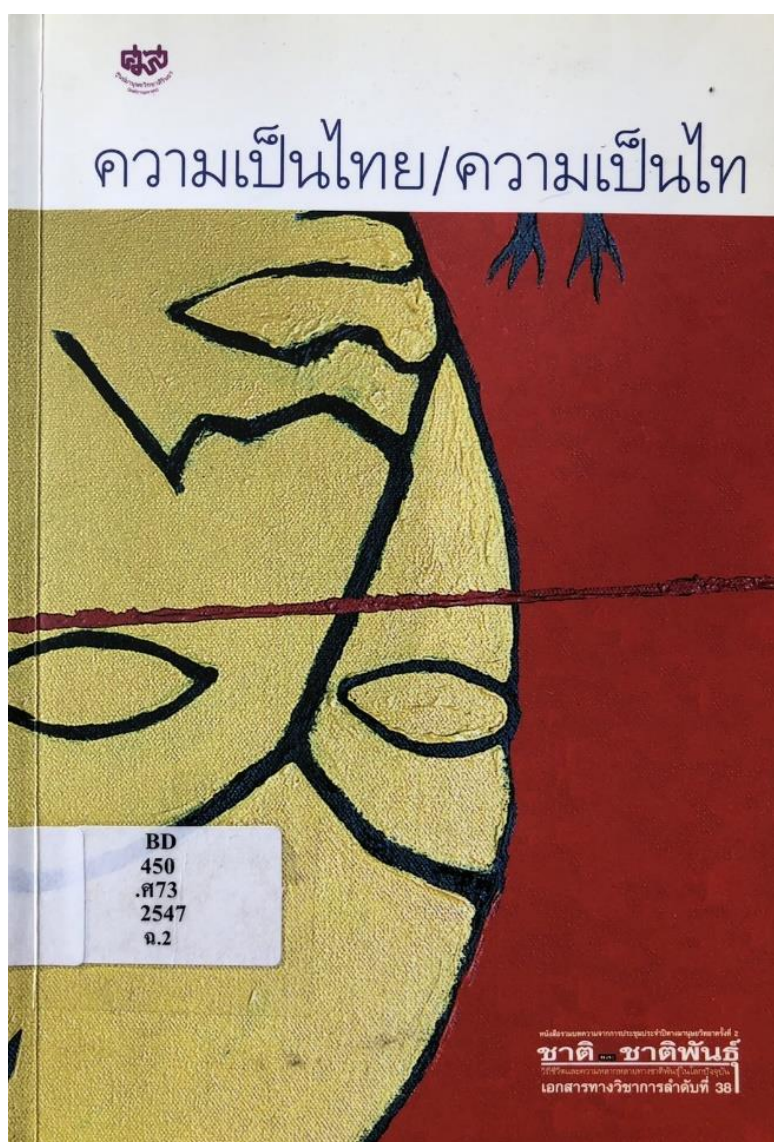

SERIES ความเป็นไทย

ความเป็นไทย/ความเป็นไท
โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

วิภาวดี โก๊ะเค้า
บรรณารักษ์ ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

หน้าปกหนังสือ ความเป็นไทย/ความเป็นไท โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

หนังสือ “ความเป็นไทย/ความเป็นไท” เป็นหนังสือรวบรวมบทความจาก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ในการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2 เรื่อง ชาติและชาติพันธุ์: วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน” ที่จัดขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2546 หนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วย 4 บทความ ได้แก่

1. แปลงความทรงจำ “ไต” สร้างความเป็นไทย โดย นิติ ภาวครพันธุ์
2. ตำนานและพิธีกรรมบูชาผีเมือง: การสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ของไทพวนและผู้ไท ในประเทศไทย โดย ปจุม หงษ์สุวรรณ
3. การแปลงผ่านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม โดย พิเชฐ สายพันธ์ และ
4. การเมืองว่าด้วยเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของไทยอาหม โดย ดำรงพล อินทร์จันทร์

แปลงความทรงจำ “ไต” สร้างความเป็นไทย

วัฒนธรรมไทยถูกสร้างขึ้นจากคนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมชาติ ถูกเชื่อมโยงกันด้วย “ความทรงจำทางประวัติศาสตร์” ในบทความนี้ อาจารย์ นิติ ภาวครพันธุ์ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความทรงจำของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในขุนยวม ที่กลายเป็นหัวเมืองการค้าสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน ในช่วงทศวรรษที่ 19

ผู้เขียนกล่าวว่าคนไตในขุนยวม ถูกเรียกโดยคนอื่นว่า “ไทยใหญ่” เนื่องจากมีถิ่นฐานเดิม ในรัฐฉาน ประเทศพม่า และการถูกเรียกว่า “เงี้ยว” จากคนในภาคเหนือของไทย ซึ่งมีความหมายในเชิงลบ¹ แต่เดิมขุนยวมเป็นเพียงชุมชนเล็กๆ แต่อยู่บนเส้นทางการค้าในภาคเหนือของไทย และรัฐฉานประเทศพม่า ขุนยวมจึงค่อยๆ ขยายใหญ่ขึ้น โดยมีปัจจัยหลักจาก “พ่อค้าวัว” เนื่องจากในช่วงนั้นมีการใช้วัวเพื่อการเดินทาง และบรรทุกสินค้า วัวจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความร่ำรวย การถือครองวัวมากยิ่งขึ้นแสดงออกถึงฐานะทางสังคมว่าคนผู้นั้นมีความร่ำรวย จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมากกว่าพื้นที่อื่นๆ

ในช่วงปี 2410 เกิดสงครามในเมืองแม่ฮ่องสอน ส่งผลให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายเพื่อหนีภัยสงคราม ยกเว้นในเมืองขุนยวมเนื่องจากมีการแต่งตั้งเจ้าเมืองขึ้นมาปกครองทำให้มีกำลังทหารมากขึ้นเรื่อยๆ เหตุเพราะมีที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าที่เป็นศูนย์รวมของคนไตจากพม่าเป็นหลัก รัฐบาลสยามจึงเข้าแทรกแซงการบริหาร เป็นเหตุให้เกิดปะทะขัดแย้งขึ้นระหว่างขุนยวมและสยาม รัฐบาลส่วนกลางจึงใช้กฎหมายในการควบคุม เช่น การห้ามชายไตในขุนยวมไว้ผมยาว เนื่องจากการไว้ผมยาวเป็นสัญลักษณ์ของชายไตในรัฐฉาน การใช้เรื่องเล่าของ

“เจ้าราช” ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มาดูแลขุนยวม ได้ล่วงเกินหญิงสาวจนทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงขึ้น โดยบิดาของหญิงสาวได้ฆ่าเจ้าราช นำมาสู่การพิจารณาบทลงโทษซึ่งมีความเชื่อมโยงถึงสถานะของเจ้านาย นอกจากนี้กระบวนการสำคัญของ “นิทานพระอุปัศตู” ยังถือเป็นการเชื่อมคนไตในภาคเหนือของประเทศไทย และคนไตรัฐฉาน จากประเทศพม่าเข้าไว้ด้วยกัน ช่วยลดทอนความแตกต่างของคนไตในขุนยวม เนื่องจากมีนิทานที่มีความคล้ายคลึงกัน

ผู้เขียนให้ความเห็นว่าภายหลังจากสงครามสิ้นสุดลง รัฐบาลไทยให้ความสนใจชายแดนระหว่างภาคเหนือของไทยและพม่ามากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ และทำให้รัฐบาลไทยมีอำนาจเหนือการเมือง จากการใช้ความทรงจำร่วมกันเพื่อสื่อว่าคนไทยเป็นพี่น้องกัน² มีต้นกำเนิดเดียวกัน จึงทำให้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเบาบางลง

ตำนานและพิธีกรรมบูชาผีเมือง: การสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ของไทพวนและผู้ไทในประเทศไทย

เมื่อปัญหาความทุกข์ยากไม่มีทางออก การพึ่งพาสัจศักดิ์สิทธิ์และสิ่งที่เหนือธรรมชาติ จึงเป็นกุญแจนำมาสู่การบูชา “ผีผู้นำ ผีบรรพบุรุษ” ในบทความนี้ อาจารย์ปฐม หงส์สุวรรณ ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านหนองผือ อ.ท่าลี่ จ.เลย ที่มีถิ่นฐานอยู่แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว และกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทเรณูนครที่มีถิ่นฐานอยู่เดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาในประเทศไทย ทั้งจากภัยสงคราม ปัญหาทางการเมือง การถูกรุกรานจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น และโดยเฉพาะในช่วงรัตนโกสินทร์ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 เกิดข้อพิพาทระหว่างประเทศไทยและเวียงจันทน์ขึ้น เพื่อเป็นการลดทอนกำลังอำนาจของเวียงจันทน์ของเจ้าอนุวงศ์ ที่กล่าวได้ว่าเป็นช่วง “สงครามของพวกกบฏ”³ ไทยจึงออกนโยบายให้กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศลาวอพยพเข้ามายังประเทศไทย โดยส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานในดินแดนแถบอีสานของไทย ชาวไทพวนและผู้ไทยังคงมีสำนึกทางประวัติศาสตร์กับถิ่นฐานเดิมอย่างเข้มข้น โดยถือ “พิธีกรรมการเซ่นผี” นั้นเพื่อให้มีชีวิตที่ปกติสุข ถือเป็นการต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อลดทอนปัญหาความทุกข์ที่ได้รับ พิธีกรรมดังกล่าวยังเชื่อมโยงถึงการทำนวยความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร การทำเกษตรกรรมในแต่ละปี โดยเป็นการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวผู้ไทเรียกว่าพิธี “การเลี้ยงหลวง” ประกอบพิธีกรรมในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 และชาวไทพวนเรียกว่าพิธี “การเลี้ยงผีเจ้าบ้าน” จะประกอบพิธีกรรมในวันข้างขึ้นเดือน 6 และเดือน 8

“การทรงเจ้า” ของชาวไทพวนและชาวผู้ไท ต้องได้รับคัดเลือกจากผี โดยจะมีผู้หญิงมาทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับสิ่งที่มองไม่เห็น “พึ่งพา” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้บันดาลผล ลดปัญหาความทุกข์ยากทั้งทางกายและจิตใจ

จะเห็นได้ว่าทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์มีระบบความเชื่อเดียวกัน ตำนานและพิธีกรรมถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ผู้เขียนมองว่าความเป็นมาของบรรพบุรุษดั้งเดิม ช่วยให้มี ความทรงจำร่วมกันกับในประเทศลาว หรือภาคอีสาน และการได้รับการบดดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ต้องจัดพิธีกรรมบูชาผีเมืองในทุกๆ ปี⁴ หากไม่จัดพิธีบูชาผีจะนำมาซึ่งความทุกข์ยากแก่กลุ่มชาติพันธุ์ของตน

การแปลงผ่านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม ไม่สามารถแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ได้เพียงการสังเกตจากการแต่งกาย ภาษา หรือวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นเท่านั้น ในบทความนี้ อาจารย์พิเชฐ สายพันธ์ จึงมุ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศเวียดนาม ที่ชี้ให้เห็นการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ การหยิบบิณฑ์อัตลักษณ์ และกระบวนการกลืนกลายที่ทำให้เกิดการลดอัตลักษณ์เดิมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ให้มีความเป็น “ไทยเดียวกัน” โดยมีวัตถุประสงค์บางอย่างทั้งในทางตรงและทางอ้อม ดังจะเห็นได้จากการสวมชิ้นที่มีลวดลายแตกต่างกัน เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงและไทเมืองในประเทศเวียดนาม ซึ่งสถานะทางสังคมของไทเมืองดีกว่าไทแดง ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงพยายามกลืนกลายตนเองผ่านการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ และการที่ไทแดงสวมใส่ชิ้นที่มีลวดลายบ่งบอกถึงความเป็นไทเมืองเพื่อกลืนกลายตนเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทเมือง

จากประเด็นดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า “กระบวนการของการเปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์” จะต้องพิจารณาในระยะยาว โดยต้องพิจารณาจาก ความสัมพันธ์ทางการเมือง การสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกัน และพหุแห่งชาติพันธุ์นิยมเวียดนาม⁵ เนื่องจากกระบวนการแปลงผ่านอัตลักษณ์ยังคงดำเนินไปอย่างไม่มีจุดสิ้นสุด เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกขณะ ส่งผลให้ประวัติศาสตร์ทางสังคมของเวียดนามจึงไม่มีจุดสิ้นสุดเช่นกัน

การเมืองว่าด้วยเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของไทยอาหม

“การฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทยอาหมในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย” คือ กระบวนการนำเสนอความเป็นชาติพันธุ์ไทท่ามกลางวัฒนธรรมอินเดีย อาจารย์ดำรงพล อินทร์จันทร์ ได้ไปศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวโดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้นำองค์กร ทำให้เห็นถึงความสำเร็จของการสร้างสำนึกร่วมกันทางประวัติศาสตร์ของพี่น้องชาวไทยอาหมและคนไทย ทำให้สามารถดึงอดีตและประวัติศาสตร์ของไทยอาหมกลับมาได้อีกครั้ง จากการรื้อฟื้นภาษาพิธีกรรม และเอกสารโบราณของไทยอาหมให้เผยแพร่ในสาธารณะ และให้เรื่อง “เจ้าหลวงเสือก้าฟ้า” ในฐานะนักปกครองที่บริหารบ้านเมืองแบบ “ร่วมแรงร่วมใจ” จัดวางอาหมให้มีความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ที่ช่วยลดทอนปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันเอง

พิพิธภัณฑที่ไทแห่งอัสสัมถือได้ว่าเป็นพื้นที่สร้างความทรงจำของชาวไทยอาหมได้อย่างเข้มแข็ง ช่วยลดการสูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิม รวมถึงการผลักดันให้พิธีกรรม “เมด้าเมผี” โดยมี

หมอซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม และจะถ่ายทอดวิชาความรู้ในการประกอบพิธีกรรมผ่านสายตระกูล และอีกหนึ่งกระบวนการสำคัญที่ทำให้ยังคงอัตลักษณ์ จากการฟื้นฟูภาษา วัฒนธรรมของชาวไทอาหมไว้ได้ คือการจัดงานประชุมประจำปีของสมาคม ออกพักบลิทเมืองไท โดยมีผู้นำองค์กรทางภาษา และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เข้าร่วมด้วย

จากทั้ง 4 บทความ จะสะท้อนให้เห็นว่าชาติและชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตและความหลากหลาย มีสิ่งที่ผูกโยงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ตำนาน ความเชื่อ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมคือ “กระบวนการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน” ที่ช่วยลดทอน “ความเป็นคนอื่น” โดยเชื่อมโยง “ความเป็นเรา” หรือความเป็นไทเข้าด้วยกัน หนังสือเล่มนี้จึงเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึง “ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์”

หนังสือเรื่องนี้รวมถึงหนังสือที่ว่าด้วยมานุษยวิทยาการเมือง มีพร้อมให้บริการที่ห้องสมุด ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) สำหรับผู้ที่สนใจสามารถติดต่อสอบถามได้ที่ห้องสมุด หรือติดต่อเพื่อขอยืมหนังสือผ่านทาง Facebook Fanpage: ห้องสมุด ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร - SAC Library และ Line: @sac-anthropology

วันและเวลาให้บริการ

ห้องสมุด ชั้น 7-8 วันจันทร์-ศุกร์ : 08.30-16.30 น. และวันเสาร์ : 09.00-16.00 น.

ห้องสมุดสุข กาย ใจ วันจันทร์-ศุกร์ : 08.00-18.00 น. และวันเสาร์ : 09.00-17.00 น.

ผู้เขียน

วิภาวดี โกะเค้

บรรณารักษ์ ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

-
- ¹ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). "ความเป็นไทย/ความเป็นไท". กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2547, หน้า 5-6.
- ² ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). "ความเป็นไทย/ความเป็นไท". กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2547, หน้า 49.
- ³ ทำไมเจ้าอนุวงศ์ จึงต้องปราชัย* (ออนไลน์), เข้าถึงเมื่อ 21 Dec. 20, เข้าถึงผ่าน https://www.silpa-mag.com/history/article_10322.
- ⁴ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). "ความเป็นไทย/ความเป็นไท". กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2547, หน้า 84.
- ⁵ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). "ความเป็นไทย/ความเป็นไท". กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2547, หน้า 112.